

УДК 376-056.15:37.091.212.3(44)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ У СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ

Юлія Тріщук

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Туган-Барановського, 7, 79005 Львів, Україна*

На підставі аналізу французьких досліджень розглянуто суть і зміст обдарованості як інтегративного утворення особистості, що поєднує яскраво виражені інтелектуальні, творчі, музичні, артистичні, спортивні здібності та пізнавальну мотивацію. Визначено вимоги до об'єктивного вияву обдарованості дитини шляхом проведення спеціального тестування (IQ) відповідно до її своєрідних психологічних й соціокультурних особливостей. Проаналізовано проблеми обдарованих учнів Франції у навчально-виховному процесі, що пов'язані з неусвідомленням власних здібностей та адаптацією до освітнього середовища. Окреслено різні напрями навчання обдарованих учнів у закладах середньої освіти Франції для їхнього цілеспрямованого розвитку.

Ключові слова: обдаровані учні, виняткові здібності, проблеми обдарованих, гомогенні групи, гетерогенні групи, коопероване навчання, інклюзивна освіта.

Постановка проблеми. Організація цілеспрямованого навчання й виховання обдарованих учнів є вагомим завданням сучасної освіти, оскільки забезпечує умови для розвитку їхніх виняткових здібностей, а також сприяє реалізації потреби суспільства в неординарній, творчій особистості, яка здатна до критичного мислення, самостійного прийняття нестандартних рішень. У практичній діяльності педагоги освітніх закладів відчують труднощі у роботі з обдарованими школярами, не завжди володіють професійними вміннями вияву їхніх особливих здібностей, налагодження міжособистісної взаємодії з ними, застосування доцільних педагогічних дій, засобів для задоволення й розвитку їхніх потреб, інтересів. У європейських країнах керівні органи освіти намагаються цілеспрямовано вирішувати проблеми розвитку талановитої молоді. У Франції уряд організовує цілісне вивчення особливостей виняткових здібностей учнів, розробку навчальних програм, пропонує їм за вибором систему різноманітних напрямів освіти для розвитку високого потенціалу. Тому набутий у Франції досвід організації педагогічної взаємодії з обдарованими учнями цікавий, своєрідний та значущий для вивчення й впровадження у систему середньої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти середньої освіти, підготовки фахівців у Франції досліджують українські науковці Л. І. Зязюн, О. С. Матієнко, Н. М. Лавриченко, В. О. Папіжук, Т. Г. Харченко, Т. В. Шульцева та інші. Деякі питання підготовки вчителя початкових класів до роботи з обдарованими дітьми у Франції висвітлює Н. С. Зорочкіна. Поняття обдарованості, шляхи організації навчання й виховання молоді у Франції вивчають французькі науковці Аріель Адда (Arielle Adda), Марі Арена (Marie Arena), Алфред Біне (Alfred Binet), Жан-П'єр Делаб'є (Jean-Pierre Delaubier), Міріам Голдвассер (Miriam Goldwasser), Жан-Шарль Терас'є (Jean-Charles Terrasier).

Формулювання мети статті. Ставили за мету на підставі вивчення наукових досліджень проаналізувати інтерпретації явища обдарованості, параметри й критерії визначення виняткових здібностей учнів Франції, особливості їхніх проблем у процесі навчання й взаємодії з однокласниками, розглянути напрями забезпечення цілеспрямованого розвитку обдарованих школярів, що пропонують заклади середньої освіти Франції.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 70-х років у Франції проводять належну системну роботу щодо вивчення внутрішнього стану, особливостей навчання й виховання учнів з “високим потенціалом” розвитку в освітніх установах, створюють різноманітні організації науковців, практичних психологів і педагогів, які налагоджують партнерські контакти з обдарованими учнями, їхніми батьками, надають їм професійну допомогу й підтримку. В процесі організації цілеспрямованої взаємодії з винятковими школярами у навчальних закладах Франції виникають певні труднощі, проблеми, що виявляються у:

- виокремленні різних параметрів інтерпретування поняття “обдарованість”;
- відсутності належної об'єктивності у диференціації виняткових здібностей та визначенні обдарованості дитини;
- переживанні або недостатньому усвідомленні учнями власних виняткових здібностей, появи суперечностей та непорозуміння з педагогами, однокласниками у навчально-виховному процесі закладів середньої освіти;
- розходженні думок науковців щодо визначення найефективнішого напрямку навчання обдарованих учнів.

У французьких дослідженнях для визначення виняткових здібностей особистості виокремлюють поняття “обдарованість” (*douance*), “талант” (*talent*), “геніальність” (*génie*). Обдарованість визначають як високий рівень здібностей, що формується унаслідок наполегливої праці та поєднує набуте й спадкове. *Талант* розглядають як найвищий рівень розвитку здібностей, що має природне підґрунтя у формі задатків. *Геніальність*, на думку науковців, є

найвищий рівень прояву задатків особистості, який виявляється у сенситивний період розвитку і у діяльності, результат якої є визначним у певну суспільну епоху [1].

Хоча поняття “обдарованість” і “талант” мають помітні відмінності, їх іноді застосовують як синоніми. Однак деякі науковці акцентують на суттєвій відмінності обдарованості та геніальності як різних понять [9, с. 186].

Французькі психологи та педагоги визначають головні параметри обдарованої особистості, що відрізняють її від інших учнів; випереджувальний порівняно з однолітками інтелектуальний та психологічний розвиток; вияв загальної обдарованості (здібності до різних галузей діяльності); вияв винятковості у різні періоди розвитку [1].

Подібно до зарубіжних досліджень у працях французьких науковців обдарованість розглядають як інтегративне утворення особистості, що поєднує інтелектуальні, творчі здібності та яскраво виражену пізнавальну мотивацію. Багато французьких дослідників вважають інтелектуальні уміння однією з головних структурних складових виняткового потенціалу учнів. На їхню думку, обдарований учень завдяки цим умінням здатний здійснювати за власною ініціативою ретельний аналіз нового завдання; чітко визначати мету подальшої діяльності й усвідомлювати критерії якості очікуваного результату; попереднє планувати цілісний процес подальшої роботи; самостійно будувати орієнтовну основу подальших дій; неухильно дотримуватися окреслених орієнтирів; здійснювати безперервний контроль ходу виконуваної роботи. Сформульовані ознаки інтелектуальної обдарованості засвідчують підвищену рефлексивність, певну раціональність і прагнення учнів приймати неоднозначні й нестандартні рішення.

Водночас деякі французькі дослідники на підставі вивчення особливостей розвитку обдарованих школярів зазначають, що їхній винятковий потенціал охоплює не обов'язково інтелектуальні, а також артистичні, музичні й спортивні здібності. Вони зауважують, що у таких ситуаціях інтелектуальна обдарованість може й не виявлятися [8, 7, р. 4].

Вагомою проблемою для забезпечення цілеспрямованого розвитку обдарованих учнів у навчальних закладах Франції є своєчасний та об'єктивний вияв їхніх виняткових здібностей. Головним засобом визначення обдарованості вважають тести (IQ), що діагностують рівень інтелектуального розвитку особистості. Як і в інших країнах, для учнів з винятковими здібностями у Франції поріг інтелектуального розвитку межує від 120 до 140 балів і вище [7, р. 5]. Однак французькі психологи й педагоги розуміють, що тести не завжди дають змогу об'єктивно визначити рівень інтелектуального розвитку учнів й виявити їхню обдарованість. Їхня практична діяльність слугує доказом, що деяка частина дітей після проходження IQ й одержання звичайних результатів виявляє здібності під час взаємодії з психологом, що

не характерні для однолітків. Зазвичай такі діти мають труднощі у навчально-виховному процесі й демонструють низький рівень успішності [5]. Є також підтвердження, що питання IQ не беруть до уваги соціокультурні особливості учнів, що залежать від культури й середовища як вагомих умов формування особистості [7, р. 5]. Відомий французький науковець Жан-Шарль Терасьє (Jean-Charles Terrassier) радить проводити діагностику обдарованості у ранньому віці, наприклад у чотири роки, коли дитина ще не навчається у школі. На його думку, дуже важко визначити причини затримки в інтелектуальному розвитку учня, що можуть бути пов'язані з його природними здібностями чи з проблемами у навчанні, неуспіхами у школі [11]. Загалом психологи вважають, що з метою досягнення об'єктивності у тестуванні дитини на обдарованість перед його проведенням необхідно налагодити контакт з нею, вивчити її своєрідні психологічні й соціокультурні особливості та відповідно до них скласти питання.

Дослідження науковців Франції засвідчують, що учні з високим, винятковим потенціалом відчувають певні труднощі у навчально-виховному процесі, взаємодії з учителями, учнями, зазвичай з батьками і не приживаються у школі. Вони відчувають себе відмінними від інших, намагаються виглядати так, як усі та адаптуватися до освітнього середовища школи та однолітків [2; 6, р.145]. Наукові дослідження доводять, що вагомими проблемами обдарованих учнів Франції є:

- розуміння власної відмінності від інших;
- недостатнє усвідомлення особливостей власних виняткових здібностей;
- відсутність позитивних емоцій від визнання своєї обдарованості;
- неспроможність налагодити позитивні взаємини з однокласниками, відчуття самотності;
- бажання бути схожими на інших, прагнення адаптуватися до зовнішнього середовища, а тому приховування власного потенціалу;
- розбіжність у темпах й якості розвитку окремих функцій, наявність дисинхроній;
- наявність суперечності між успіхами в одній сфері й низьким рівнем досягнень в іншій;
- невідповідність між високими здібностями до конкретної науки й низькою успішністю з відповідного навчального предмета;
- неспроможність розвивати власні інтереси й здібності, вияв низької мотивації навчання.

Виникнення у французьких школярів труднощів у навчально-виховному процесі через їхні виняткові здібності, нездатність їх самостійно вирішувати, відсутність належної допомоги й підтримки вчителів спричинюють у них переживання, зумовлюють появу відчуття тривоги й

болі. Хоча у деяких дослідженнях зазначено, що реально обдаровані не мають жодної фізичної й психічної вади, не відчувають тривожності, проте проблеми взаємодії зі шкільним соціумом, недостатнє задоволення власних потреб спричинюють неуспіх, втрату віри у власні сили. Тому різні переживання обдарованих учнів розцінюють як психологічну тривожність, що зумовлює почуття самотності [9, р. 185]. Наявність у обдарованих учнів проблем у навчально-виховному процесі, неспроможність їх вирішити зумовлюють відповідні наслідки, що виявляються у самопочутті й поведінці зазначеної категорії школярів:

- прояв агресивних реакцій: непрямих, вербальних, фізичних;
- відчуття неприязні до школи;
- ізоляцію від однолітків;
- схильність до конформізму;
- часте занурення у філософські проблеми (потойбічне життя, релігійні вірування);
- невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком;
- почуття незадоволеності ;
- гіперчутливість;
- потребу в увазі дорослих тощо [6, р.147, 151; 12, р. 270].

Головні шляхи подолання зазначених проблем французькі дослідники вбачають у психологічному вивченні особливостей обдарованих учнів, розробці відповідних надійних тестів, спеціальній підготовці компетентних учителів, які б допомагали й підтримували цих школярів, а також у пропонуванні їм різних напрямів організації навчання й надання права вибору.

На сучасному етапі розвитку освіти уряд Франції докладає чимало зусиль, щоб подарувати кожному учневі шанс виявити свій потенціал і надати допомогу подолати труднощі. З метою вияву й вдосконалення виняткових здібностей, а також гармонійного розвитку обдаровані учні мають змогу обрати різні напрями навчання: спеціалізоване у школах для обдарованих, прискорене, поглиблене, індивідуалізоване у спеціальних класах, групах, асоціаціях за додатковими, ущільненими навчальними програмами, інклюзивне у межах звичайного класу загальної школи [3, р. 100-102]. У Франції серед науковців, педагогів і батьків учнів з винятковими здібностями є дуже багато прихильників гомогенних класів і шкіл для обдарованих. Ці класи і школи створюються насамперед за вимогами батьків, які мають особливих дітей, і асоціацій, що підтримують таких учнів, надають їм допомогу у подоланні своїх проблем, зокрема, страху, агресії, ізоляції тощо. Спеціальні класи й школи символізують

визнання своєрідних потреб обдарованих і спрямовані на зменшення у них відчуття відмінності.

Відповідно до Закону Міністерства національної освіти від 11 лютого 2005 року у Франції поширюється інклюзивна освіта, що дає змогу обдарованим учням розвивати свої здібності в звичайному навчальному середовищі [4]. На сучасному етапі розвитку освіти у Франції відкриваються інклюзивні школи, класи, в яких забезпечують спеціальні місця, вводять навчальні програми для навчання учнів з особливими потребами, зокрема з винятковими здібностями. Вагомою умовою навчання й виховання обдарованих учнів у загальних класах є залучення їх до діяльності у гетерогенних групах і застосування кооперованого навчання. Для організації порядку в загальних класах і формування в учнів почуття відповідальності вчителі разом з учнями формують і приймають правила, що регулюють їхню поведінку. Ці правила дуже важливі для обдарованих і стимулюють їх поважати інших, слухати кожного, не афішувати власну винятковість.

Хоча багато французьких науковців визнають значущість гетерогенних груп й кооперованого навчання для розвитку обдарованих учнів, зокрема їхніх комунікативних умінь й соціальних рис, деякі дослідники вважають, що ця практика не є ефективною для вдосконалення їхніх виняткових здібностей [4; 6 р. 235-238]. Зазвичай обдаровані учні у загальних класах виконують переважно роль “вчителя” або асистента вчителя, який спроможний виконувати складні інтелектуальні дії або творчі завдання в різних видах діяльності й допомагати іншим, або роль генератора ідей, “мотора”, який здатний завести весь клас. Деякі обдаровані учні вважають, що клас чи група однокласників використовує їх і не виявляє власної ініціативи, а вони змушені витратити на них багато часу й нехтувати власними інтересами, цілями. Тому дослідники радять, окрім кооперованого навчання, застосовувати індивідуальні програми навчання для обдарованих учнів, завдяки яким вони можуть поглиблено вивчати один і той же матеріал або автономно працювати над розділом і виконувати додаткові завдання під час навчального заняття.

Висновки. Обдарованість французькі науковці розглядають як інтегративне утворення особистості, що поєднує яскраво виражені інтелектуальні, творчі, музичні, артистичні, спортивні здібності та пізнавальну мотивацію. З метою об’єктивного вияву обдарованості дитини вони радять перед проведенням спеціального тестування (IQ) налагодити контакт з нею, вивчити її своєрідні психологічні й соціокультурні особливості та відповідно до них скласти питання. У дослідженнях французьких учених глибоко проаналізовано проблеми обдарованих учнів, що пов’язані з неусвідомленням власних здібностей та адаптацією до

освітнього середовища. Для цілеспрямованого розвитку учнів з винятковими здібностями у Франції запропоновано різні напрями навчання.

-
1. *Adda Arielle et Catroux Hélène*. L'intelligence réconciliée ; 2003. – Режим доступу : <http://www.mensa-france.org/>
  2. *Arena Marie*. *Enfant doué, avant même le présent*. – Режим доступу : <http://www.integrationundschule.ch/fr>
  3. *Bléandou Gérard*. *Les enfants intellectuellement précoces*. – Paris, 2008.
  4. Circulaire sur les préparatifs de navchalnoho 2013 année pour les étudiants. [N 15 du 11 avril 2013](#), – Режим доступу : <http://www.education.gouv.fr>
  5. *Goldwasser Myriam*. *Exemple de l'enfant doué*. – Режим доступу : <http://www.educh.ch/enfants-surdou>
  6. *Kieboom Tessa*. *Accompagner l'enfant surdoué*. Chapitre 3. – Paris, 2008.
  7. *La scolarisation des élèves intellectuellement précoces*. Rapport a monsieur le ministre de l'éducation national Jean-Pierre Delaubier. – Janvier, 2002.
  8. *Latouille Jean-Jacques, Senesi Pierre-Henri*. *Enfants doués dans le système de la France*. – Режим доступу : <http://eduscol.education.fr/>; *La scolarisation des élèves intellectuellement précoces*.
  9. *Ramond Jean-Marc Louis Fabienne*. *Scolariser L'élève Intellectuellement Précoce*. – Dunod; Paris, 2013.
  10. *Rapport a monsieur le ministre de l'éducation national Jean-Pierre Delaubier* (Janvier 2002). – Режим доступу : <http://www.eurotalent.org/fr/delaubier>
  11. *Terrassier Jean-Charles*. *Les enfants surdoués ou la précocité embarrassante*, 2002. – Режим доступу : <http://www.doctissimo.fr/>
  12. *Winerbrenner Susan*. *Enseigner a des eleves a haut potentiel intellectuel dans les classe heterogene*. – Creation ; Paris, 2008.

THE ISSUES OF DEVELOPING THE GIFTED STUDENTS IN THE SYSTEM OF SECONDARY EDUCATION IN FRANCE**Yulia Trishchuk***Ivan Franko National University of Lviv
Tuhan-Baranovsky Str., 7, UA-79005, Ukraine*

On the basis of analyzing the French research works the paper regards the essence and the meaning of giftedness as the integrated person's formation that combine the clearly expressed mental, creative, musical, artistic, sport capabilities, and cognitive motivation. It defines the requirements to the objective exploring of the child's giftedness by special testing (IQ) in link with psychological, social and cultural context. The author analyses the issues of gifted students in secondary education in France that include the problems of recognizing personal capabilities and adapting to the educational environment. She outlines the various trends of gifted students' learning in secondary school of France that influence their development.

Key words: gifted students, exceptional capabilities, issues of the gifted, homogeneous groups, heterogeneous groups, cooperative learning, inclusive education.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ОДАРЕННЫХ УЧЕНИКОВ
В СИСТЕМЕ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ФРАНЦИИ****Юлія Трищук***Львовский национальный университет имени Ивана Франка
ул. Туган-Барановского, 7, 79005 Львов, Украина*

На основании анализа французских исследований рассмотрены суть и содержание одаренности как интегративного образования личности, сочетающей ярко выраженные интеллектуальные, творческие, музыкальные, артистические, спортивные способности и познавательную мотивацию. Выяснено требования к объективному определению одаренности ребенка путем проведения специального тестирования (IQ) в соответствии с ее своеобразных психологических и социокультурных особенностей. Проанализировано проблемы одаренных учеников Франции в учебно-

воспитательном процессе, связанные с неосознанием собственных способностей и адаптацией к образовательной среды. Описано различные направления обучения одаренных учеников в учреждениях среднего образования Франции для их целенаправленного развития.

Ключевые слова: одаренные ученики, исключительные способности, проблемы одаренных, гомогенные группы, гетерогенные группы, кооперированное обучения, инклюзивное образование.

Стаття надійшла до редколегії 16.09.2013

Прийнята до друку 03.10.2013